

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ П'ЯТИРІЧНИХ ДІТЕЙ

Анотація

Гончаренко А.М. Особливості розвитку мовлення п'ятирічних дітей.

Розкриті особливості розвитку мовлення дітей шостого року життя та організацію їхньої життєдіяльності в умовах дошкільного навчального закладу. Виокремлено способи проведення занять та переваги особистісно орієнтованої моделі. Подається відмінна характеристика дошкільників за статевою ознакою у частині мовленнєвого спілкування.

Ключові слова: мовлення, мовленнєва особистість, мовленнєві прояви, міні-заняття.

Аннотация

Гончаренко А.М. Особенности развития речи пятилетних детей.

Раскрыты особенности развития речи детей шестого года жизни и организации их жизнедеятельности в условиях дошкольного образовательного учреждения. Выделены способы проведения занятий и преимущества личностно ориентированной модели. Подается отличительная характеристика дошкольников по половому признаку в части речевого общения.

Ключевые слова: речь, речевая личность, речевые проявления, мини-занятия.

Annotation

Goncharenko A. Features of language development of children five years.

The features of the speech development of children in the sixth year of life and the organization of their life in terms of kindergarten. Author determined methods of classes and the benefits of personality oriented

model. Served distinguishing characteristics of preschool children by gender in terms of verbal communication.

Keywords: speech, speech personality, speech displays, mini-lessons.

Мовленнєвий розвиток дошкільників є частиною загального особистісної культури. Більшість дітей п'ятирічного віку перебувають у дошкільних навчальних закладах останній рік, тому високий чи оптимальний рівень мовленнєвих досягнень дадуть їм можливість і в подальшому реалізувати соціальну та інтелектуальну активність серед людей. Дитина має природну спрямованість на комунікацію, прагне зрозуміти інших та бути зрозумілою їм. Оцінюючи та забезпечуючи мовленнєвий розвиток дошкільника, доцільно аналізувати не тільки його формальні показники (вимова всіх звуків рідної мови відповідно нормам орфоєпії, достатнє лексичне багатство, граматична правильність та зв'язне мовлення), а й кінцеве комплексне уміння – розвинутість комунікативної компетентності кожної окремої дитини.

Традиційне об'єднання дошкільників створює соціальну сукупність за ознакою паспортного віку. Саме тут індивідуальні особливості враховуються недостатньо, епізодично. Як правило, коли йдеться про окремі індивідуальні мовленнєві прояви - то в логопедичному контексті. Та мовлення є відображенням віку, темпераменту, характеру, здібностей, життєвого досвіду. Комунікативна компетентність кожної дитини проявляється у тільки їй притаманних комунікативно-мовленнєвих діях, які на кожному етапі набувають своєрідного забарвлення, презентують її як неповторну особистість. Потреби сучасного суспільного дошкільного виховання справедливо концентруються не тільки і не стільки на звужених рамках традиційного заняття з розвитку мовлення, а повсякчас знаходять свою реалізацію в життєдіяльності дитини. Саме такий підхід сповідує Державна базова програма розвитку

особистості у дошкільному віці, що є стратегічно новим напрямом у дошкільній освіті [2.].

Заняття у його традиційному обрисі сьогодні вже не може залишатися основною формою організації мовленнєвого розвитку дитини. Жодне з таких занять не здатне повною мірою задовольнити природну потребу кожної дитини бути почутою, вступити в контакт з бажаним партнером у самостійно обраній діяльності. Ця фронтальна форма організації лише умовно частково реалізує програмовий зміст, де максимально активізується мовлення педагога. Аналізуючи відсоток активності дітей, маємо невтішну цифру: 30-35% щодо всіх дітей та 0-25% щодо окремої дитини. Пропонуємо надавати перевагу міні-заняттям, що не є методичною новиною. Саме вони за 5 -10 хвилин здатні зосередити увагу більшості дошкільників на важливій проблемі, темі, об'єкті. Захоплення, здивування, концентрування погляду, думки більшості дітей протягом кількох хвилин цілком можливе і достатнє для того, щоб викликати мовленнєву активність, яка буде проявлятися у повсякденному житті (протягом дня чи й кількох днів) в залежності від індивідуальних особливостей. А завдання можуть бути різноманітними: згадати малі фольклорні форми, створити низку слів із заданим звуком, знайти і назвати сезонні ознаки, підібрати слова-порівняння тощо. Якщо якась дитина протягом дня не підійшла до педагога чи ровесника з власними роздумами щодо виконаного завдання, значить воно її не зацікавило і дитячої провини в тому немає. Це педагог своїми виховними діями має прилаштовуватися до інтересу дитини, до історії її розвитку, але аж ніяк не втручатися в його перебіг, коректуючи під планку знань, умінь, навичок [1]. Висока майстерність педагога полягає в знаходженні дитячого інтересу і вмінні на ньому будувати реалізацію програмового матеріалу щодо мовленнєвого розвитку дитини.

Аналізуючи реальність сьогоденного педагогічного впливу,

зазначаємо, що вихователь активізує мовленнєвий розвиток переважно тих дітей, які завжди є активнішими у переказуванні, розповіданні, бесіді, бо вони краще запам'ятали, зрозуміли, у них повніше лексичне багатство або сміливіші чи відверто проявляють нетерпіння. Такі діти педагогічно зручні: майже завжди все знають, уміють правильно і грамотно відповісти, їх можна ставити за приклад “слабшим”, вони “не підведуть” при сторонніх. Рамки 20-30 хвилинного заняття працюють на таких дітей. А от у кого є проблеми з граматичною будовою, з словниковим запасом, звуковимовою чи соромляться, ті не надто прагнуть активізуватися. Причинами можуть бути також невпевненість, вайлуватість, уповільнена загальна моторика і темп мовлення. Та й педагог не має зайвого часу і терпіння вислухати дитину. Як правило, це 20 -25% дітей, для яких фронтальна форма організації є змарнованим часом. Розучити вірш, переказати казку, описати картину така дитина зуміє краще у природному для неї темпі в повсякденному житті. Отже, декларуючи цінність та неповторність кожної особистості, обираймо також індивідуальні підходи до неї, приглядаймося до її темпу, ритму розвитку та шукаймо такі форми і способи роботи, які були б розвивальними, а не гальмівними.

Варто окремо зупинитися на статевих особливостях дітей, про що йдеться в чинних програмах лише в контексті фізичного виховання (різняться нормативи). Щодо розвитку мовлення, то програми та методичні рекомендації до них - безстатеві, як і до недавнього часу педагогіка загалом. А, між іншим, відмінності наявні, досить помітні, різноманітні й визначальні:

- різні темпи та терміни оволодіння мовленням;
- хлопчики слова сприймають прямолінійно, а дівчатка емоційніше відгукуються на форму висловлювання (вловлюють інтонаційне забарвлення, тон, підтекст);

- хлопчики менш уважні до враження, яке справляють на співбесідника, а дівчатка “зчитують” з обличчя його думку про себе та сказане;
- дівчатка намагаються видозмінити тему, стиль бесіди в залежності від невербальної реакції співбесідника;
- хлопчики частіше нехтують правилами мовленнєвого етикету;
- словник хлопчиків рясніє вигуками, дієсловами, а дівчатка надають перевагу іменникам, прикметникам та ще й зменшувально-пестливої форми.

Така хоч і побіжна характеристика мовленнєвої активності хлопчиків та дівчаток розвіює сумніви чи нехтування щодо врахування статевих особливостей дітей. Безстатеві форми і методи роботи – вчорашній день. Тим паче, що більшість дітей шостого року життя є найстаршими у дошкільному закладі і попереду часового запасу для вагань залишається обмаль. То ж, зважаючи на схильність дівчаток до діалогу, надамо перевагу у роботі з ними пояснювально-ілюстративним, проблемним методам, а в роботі з хлопчиками спираймося на частково-пошукові, практичні, дослідницькі методи, щоб кожна дитина мала змогу реалізувати свою природну потребу. Ніщо так не активізує бажання говорити як активна дія. За висновками досліджень під час статичного напруження погіршується обмін речовин, сповільнюється рух крові та кровопостачання мозку, підвищується артеріальний тиск, порушується дихання, спостерігаються застійні явища у м'язах, що призводить до зниження розумової працездатності [3].

Звертаємося ще до однієї з актуальних проблем освіти дітей п'ятирічного віку в контексті мовленнєвого розвитку, це – необґрунтовано завищені вимоги, домагання, очікування школи, якій вміння читати, писати затьмарюють дитину як особистість. Нерідко

зміст програмових завдань дошкільного навчального закладу щодо дітей сьомого року життя штучно переноситься педагогами на роботу з дошкільниками, які молодші на рік і реалізується в повному обсязі. Зазначаємо, що така запобігливість та примітивність новоутворень і нововведень не стосується соціального, морально-етичного, естетичного, художньо-творчого та інших життєво важливих аспектів, що забезпечують гармонійним розвиток особистості як найвищої цінності. Отже, виверти полягають у тому, що невелика змістова частина розділу перекрила його самого.

Деталізуючи попередньо означену проблему, зазначаємо, що у роботі з малюками, а особливо з дітьми п'ятирічного віку, авторитарно запанували шкільні моделі, надраннє навчання грамоті набуло фронтального поширення без врахування індивідуальних особливостей. Припускаємо, що у дошкільника з'явився ранній інтерес до виокремлення звука, літери, комбінування їх у склади, слова. Таку цікавість варто підтримати, задовольнити в межах можливостей дитини і проводити як індивідуальну роботу. Та навчання грамоті дошкільників п'ятого року життя переросло у планомірний системний фронтальний процес. Зауважуємо, що таке випередження почасти є згубним та руйнівним для дитини. Дані психолого-педагогічних досліджень стверджують, що можливості дитини-дошкільника дійсно великі і потребують подальшого вивчення. Проте ефективно їх реалізувати можна лише в тому випадку, якщо форми і методи виховання враховують особливості дитини кожного віку, а основним життєвим контекстом є дитяче буття, дитячі види діяльності. В процесі дидактичних ігор, безпосередніх спостережень і предметних знань, різних видів практичної діяльності п'ятирічки опановують найважливішу для себе науку - науку життя, а не шматки окремих наук і шкільних предметів [Там само. С.159].

Значна кількість педагогів перебрали на себе роль вчителя,

постачальника знань, контролера та експерта, втративши статус партнера, носія інформації, довіреної особи. Розвиток, саморозвиток, виховання як залучення до культури відійшли на другий план. Цю хибну позицію підхопили батьки і самі перетворилися з рідних для дитини людей на вчителів для продовження навчального процесу, позбавивши дитину у рідному домі відчуття захищеності, комфорту, затишку. Немало люблячих та особливо турботливих родин навантажують дитину ще й додатковими заняттями у гуртках, на курсах підготовки до шкільного навчання, мережа яких має неухильно тенденцію до зростання. І це при тому, що маленькі кияни мають великі проблеми зі здоров'ям: лише близько 10% визнані здоровими.

Для виходу з критичної для дошкілля ситуації вважаємо за потрібне передбачити не тільки те, чого дитина даного віку здатна досягти при інтенсивному тренуванні, а й те, яких фізичних та нервово-психічних зусиль це їй коштуватиме, яка їй загрожує небезпека від перевтоми. Дитину п'ятирічного віку дорослі прирікають на тяжку працю, яка може діяти згубно. Вона зрештою полає труднощі, але якою ціною. Поки малюк не відчув аромату слова, не побачив його найтонших відтінків, - не можна взагалі починати навчати грамоті [4].

Дані психолого-педагогічних досліджень свідчать, що максимальний ефект у реалізації великих можливостей дошкільника досягається лише в тому разі, якщо методи, форми виховання будуються відповідно до психофізіологічних особливостей окремої дитини (статі, віку, темпераменту, характеру, сформованості психічних процесів, тощо). Сподіваємося, що поважне представництво від дошкілля надасть перевагу розвивальним завданням перед навчальними, забезпечуючи мовленнєву культуру середовища, де перебуває дитина. Наступність дошкільної і шкільної ланок освіти

щодо мовленнєвого розвитку відбивається у врахуванні досягнень дитини відповідно до її віку, у збереженні індивідуальної мовленнєвої культури, у дотриманні хронологічності та поступовості освітньої роботи.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання .- К.: ІЗМН, 1998. - С. 24.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.– метод. посіб. / Наук. ред. О.Л. Кононко. - К.: Ред журн. “Дошкільне виховання”, 2003. - 243 с.
3. Поліщук О.В. Організація і проведення фізкультхвилинок і фізкультпауз з дітьми дошкільного віку: Методичний посібник. - К.: Науковий світ, 2000. - С. 3–35.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. - К.: Рад. школа, 1977.- С. 79